

EN URMAGER fra baroktiden.

Af hestehandler P. JENSEN, Viborg.

Aar 1713, tredie søndag i advent, som var den 10. december, døbt i Skjoldborg kirke i Thy en dreng, som fik navnet Jens. Forældrene var fæstebonden Villads Christensen og Kirsten Poulsdatter i gaarden "Bundgaard" i Skjoldborg, hørende under Ørum gods.

Om denne dreng, hvis fulde navn senere blev Jens Villadsen Bundgaard, vil jeg her fortælle, hvad jeg ved om hans liv og virke som haandværker, der har gjort hans navn kendt over det ganske land af dem, som har interesse for ure, og hans navn vil i aahundreder være fæstnet paa papiret, i bøger og blade, som fortæller kommende slægter om svundne tider.

Han er flere gange omtalt i bøger og blade, og mellem antikvitetshandlere bliver han ofte mundtlig diskuteret for sine smukke og gode ure, som af disse er meget eftertragtede.

Af de beretninger, som til dato omtaler Jens Villadsen Bundgaard, er ingen helt korrekte. Nogle har forvekslet ham med sønnen Søren Bundgaard, der ogsaa var urmager, andre har taget forkert af tider og steder, hvor han har boet, ligesom nogle siger, han var to gange gift, men det rigtige desangaaende er tre gange.

Om Jens Villadsen Bundgaards barn- og ungdom ved jeg intet, men som dreng har han vel ligesom andre hans ligestillede sikkert hjulpet til med pasningen af faar og kvæg i "Bundgaard". Ej heller har jeg kunnet udgranske, hvor eller hos hvem han har lært sit haandværk. Moderen døde 1741 og faderen 1742, hvorefter broderen Christen fik "Bundgaard" i fæste, fæstebrevet er dateret 28. december 1743.

I skiftet efter faderen nævnes Jens Villadsen Bundgaard, men siges at være fraværende.

Omkring den tid, forældrene døde, maa Jens Villadsen Bundgaard være blevet gift med Dorthea Jensdatter Trap, deres første barn, Inger Kirstine, døbt i Skjoldborg 1742, Christiane i 1743, Villads i 1745 og Christiane 1746; hvor de er blevet viet, kendes ikke.

Dorthea havde en broder, som var sognedegn for Hvidbjerg og Lyngs menigheder paa Thyholm, og en søster til disse var gift med Monsjor Anders Vinther, sognedegn for Solbjerg og Sundby menigheder paa Mors.

Man maa antage, at Jens Villadsen Bundgaard ogsaa havde lært snedkerhaandværket, endskønt han aldrig tituleres som snedker, og at han selv lavede baade urværk og kasserne til disse, hvortil materialerne saavel som udførelsen alt var førsteklases. Urkasserne er alle, som jeg kender, indført i barokstil og er fyldige og særdeles velproportionerede. Min formodning om, at han havde lært snedkerfaget, grunder jeg paa en akkord, han underskrev og lyder som følger:

"Anno 1743, den 7. marts, have vi undertegnede udi den hellige trefoldigheds navn slutte og akkorderet følgende kontrakt, og det udi overværelse af højædle og velbaarne hr. major Moldrup til Vestervig closter, nemlig

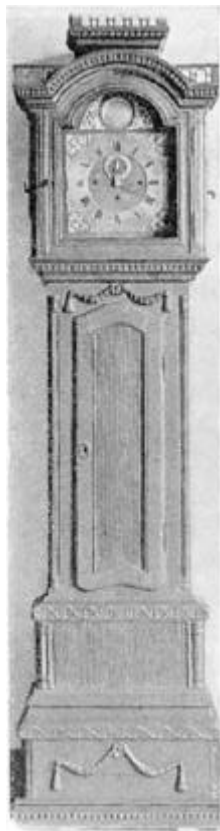
jeg underskrevne Søren Rasmussen paa mit herskab velbaarne frue cancelliraad Lassen til Gudumlund med flere gaarde hendes vegne accorderet med velagtede Jens Villadsen Bundgaard, boendes i Skjoldborg i Thy, angaaende al snedkerarbejde at forfærdige ved den afbrændte kirke udi Ydby sogn i Refs herred i Thy som bestaar udi følgende. 1. aabne stole udi kirken, derfor accorderet ham á stykket fire mark danske. 2. Pulpituret at forfærdige med bjælker, gulv og tilbehør fjorten rigsdaler. Desuden for hver aaben stol paa bemeldte pupiltur at gøre fire mark. 3. skrifte og degnestolen á stykket 3 rigsdaler. 4. Tvende lukte stole øverst i kirken derfor á stykket 2 rigsdaler. 5. Fire lukte endestykker ved gangen af kirkedøren á stykket 1 rigsdaler. 6. Et tralværk i altergulvet med skammel at knæle paa fire rigsdaler. 7. Prædikestolen samt himmel dertil, som han vil gøre den meget smuk og skikkelig, derfor 30 rigsdaler. 8. Loftet at lægge derfor á tylden to mark. 9. Trende kirkedøre to rigsdaler. 10. Foreskrevne arbejde foretages det allerførste ske kan udi dette foraar, saasnart de dertil behøvende materialer erhverves kan. 11. - Herimod lover og tilforpligter jeg mig underskrevne Jens Villadsen paa ære, tro og love, at jeg samme overskrevne specificerede arbejde vil udføre paa egen kost og logemente for mig og mine folk saa oprigtigt og forsvarligt som jeg for gud og patronen agter at vil ansvare og bekendt være. Jens Villadsen."

Hvad Jens Villadsen der lovede og paatog sig blev til fulde holdt, idet baade kvaliteten og selve arbejdets udførelse efter de flestes mening er meget godt udført.

Foruden at passe sit haandværk havde Jens Villadsen en mindre gaard i Skjoldborg, hørende under Tandrup gods, i fæste. Her har sikkert Dorthea, medens Jens lavede kirkeinventaret, været den ledende kraft, for gøre arbejdet har hun vel ikke kunnet, da hun havde to smaa børn, hvoraf det ældste ikke var meget over 1 aar gammelt, og maaske har helbredet ikke været saa godt. Hun døde den 2. og begravedes den 9. Marts 1746 paa Skjoldborg kirkegaard, kun 37 aar gammel. Ved skiftebehandlingen af boet omtales børnene Inger Kirstine 4 aar, Villads 1 aar (Christiane er død).

Registreringen af boets ejendele foretoges, hvilket giver et ganske godt billede af det lille haandværker- og landmandshjem. Kørekraften var en sort hoppe 11 aar gammel. Af køer fandtes der kun 2. Desuden en kviekalv. Af indboet skal her kun nævnes de mest sjældne ting, nemlig 2 guldringe, 1 hovedvandsæg af sølv, 2 sølvspænder, 1 fingerbøl af sølv, 1 sølvring til en klokkestreng, 1 sølvbæger, 42 sølvknapper, 5 sølvskeer, 1 glarpris med sølvlaag (snustobaksdaase). I værkstedet stod læredrengens seng, en viser (ur), som gaar et halvt aar mellem den bliver trukket, 24 urfjedre af i mark stykket = 4 daler, og enkemandens hele brugelige redskaber til sit haandværk.

Guld- og sølvgenstande er ting, man i datiden sjælden støder paa hos folk af husmandsformat, og disse smaa og faa ting kan alene fortælle os, at Jens Villadsen ikke var nogen helt almindelig husmand. Maaske har leveringen af kirkeinventaret til Ydby Kirke sat ham i stand til at erhverve sig disse ting. Det næste, jeg ved om urmageren, er, at han gifter sig med en Kvinde ved navn Sidsel Marie Sørensdatter, men hvor de viedes, vides ikke, og næste gang, jeg støder paa hans navn i Viborg skøde og pantebrev, er under 24. maj 1752, hvor han af møller Peder Rasmussen i Rampes mølle ved Hammel tilskødes

Ur, lavet af Jens Villadsen Bundgaard, findes i "Den gamle By" i Aarhus.

dennes gaard, beliggende paa hjørnet af Sankt Mogens og St. Hansgade (nu Mogensgade 17), for 96 rigsdaler. I skødet tituleres han for konsterefarer urmager, og 27. juni 1752 faar han her borgerskab som urmager, og saa vidt mig bekendt findes ingen ure fra hans haand før efter dette aarstal. Han tituleres senere altid med monsieur.

Igen maatte Jens Villadsen friste skæbnen at blive enkemand. Sidsel Marie døde her og begravedes paa Graabrødre Kirkegaard (nu Tausens Minde) 5. juni 1753, efter at hun den 31. maj havde født en dreng, som døbttes Søren; til ham stod fadderne monsieur Simon Damgaard, monsieur Hammerich, monsieur Billerskov og monsieur Peder Graae, hvilket viser, at Bundgaards omgangskreds var folk i gode stillinger.

I skiftet efter Sidsel Marie nævnes børnene af hans første ægteskab, som hver var tillagt 25 rigsdaler 2 mark $\frac{2}{3}$ skilling.

Der nævnes ogsaa et komplet sæt urmagerredskaber vurderet til 10 daler, og et færdigt værk til et stueur 4 daler.

Den 22. januar 1755 viedes Jens Villadsen og jomfru Helene

Kiærulf efter kongelig bevilling hjemme i hjørnestuen.

Den 11. oktober samme aar faar han sig tilkendt 2 rigsdaler aarlig gældende i 6 aar for at rense og efterse Viborg Domkirkes ur, men eventuelle reparationer maa han selv staa hasarden for.

I cirka 7 aar boede Jens Villadsen og Helene paa hjørnet af St. Mogensgade og St. Hansgade. Han sælger gaarden i 1759 til borger og købmand Naaman Lassen for 2 rigsdaler i tjeneste, men skødet tinglæses først den 23. januar 1764, og da siges Jens Villadsen at være boende paa Ørum Slot i Thy (protokol nr. 6 Viborg skøde- og pantebog side 296). Købekontrakt dateret Ørum slot 8. okt. 1759. I Ørum kirkebog nævnes Jens Villadsen 2 gange i aaret 1760.

Ørum ejedes af major Moldrup til Vestervig. Jens Villadsens næste bosted mig bekendt blev paa Kjærgaardsholm i Haasum sogn i Salling. Der konfirmeredes i 1770 sønnen Søren Jensen Bundgaard, som da var 16 aar gammel, opholdende sig hjemme hos

faderen monsieur Jens Villadsen Bundgaard, og drengen har sikkert da allerede begyndt at hjælpe til med urfabrikationen. Et ur signeret Jens Villadsen Bundgaard og med aarstallet 1773 angiver tiden - og har gjort det i mange aar - paa landsretssagfører Sorvads' kontor i Viborg og er af hr. Sorvad købt paa gaarden Krarup i Salling.

Et taarnur, hvis klokkeslag i over hundrede aar har runget over Nykøbing fra Sct. Clemens kirketaarn, staar nu i byens museum, bærende indskriften: "Gjort paa Kjærgaardsholm 1768 af Jens Villadsen Bundgaard for 180 rigsdaler".

De første forberedelser til at installere det nye seyerværk i kirken foretoges den 5. december 1768. Da leveredes 330 lægtsøm, 130 dobbelte loftsøm til det ny seyerværkhus samt en ny klokkestreng til stormklokken og betaltes med 4 daler 3 mark $12\frac{1}{2}$ skilling.

Den 16. december samme aar modtog murermester Anders Pedersen for 2 jernstænger at fæste paa klokkens sider, som var vanskeligt at gøre saa højt oppe, 2 mark. 19. december betaltes til snedker Peder Larsen for at gøre et nyt hus om det ny seyerværk, og andet, som derved behøvedes, ialt for 15 dages arbejde 4 daler. 28. december modtog Palle Jensen Smed for 2 firkantede jernstænger, som blev opslaget over seyerværkets viser uden paa taarnet, for at strengen paa stormklokken ikke skal gøre viserne skade, naar der ringes. For 2 par hængsler til dørene paa seyerværkets hus, 2 skydlaase, 10 spir, 1 krog og en ny laas med nøgel 4 daler og 4 skilling. 25. marts 1769 fik kirkens klokker, Niels Dyhr, for en pæl bomolie til det nye seyerværk 12 skilling. 24. april betaltes til Jens Muldvad for 3 tylt fjæl og 3 stenlægter (lægter til tagsten), som blev brugt til seyerværkshuset, 5 daler 3 mark og 6 skilling. Den 26. april 1769 betaltes til Jens Villadsen Bundgaard for et nyt seyerværk at gøre til Nykøbing kirke og for 2 smaa klokker norden i taarnet til at slaa time- og kvarterslag ligesom de store klokker efter øvrighedens befaling af kirkens penge, foruden det gamle seyerværk, som bemeldte Jens Villadsen Bundgaard fik i købet, som sees af øvrighedens akkord med ham. Hvilket herved følger under kvittering nr. 26, 180 rigsdaler.

I 1774 var urværket kommet i staa, men kirkens klokker, Jens Andersen Dyhr, reparerede og rengjorde dette, ligesom han ogsaa 2 gange tilforn havde gjort, og derved sparet kirken at hente urmager udenbys fra. Det fik han 1 daler og 2 mark for. 1788 reparerede urmager Ulsted uret.

Af ure fra denne mesters haand fabrikeret senere end 1773 kender jeg ingen, og hans spor fortaber sig hermed for mig. Hvor og naar han døde har jeg ikke kunnet finde, endda jeg har søgt i mange sogne.

Jens Villadsen Bundgaards børn.

Hans bekendtskab med mølleren Peder Rasmussen, Rampes mølle, formoder jeg at være aarsag til, at tre af hans børn faar deres opholdssteder forlagt fra Salling og Thy til Hammel, hvor man i folketællingen i 1787 støder paa urmageren Søren Jensen Bundgaard (døbt i Viborg 31. maj 1753), gift med Sophie Ølgaard Saaby, og deres 3 børn, Margrethe døbt 1782, Cecilie Helene døbt 1784, Hans døbt 1785, og en datter Anne Cathrine, der konfirmeredes i Hammel 1804, og formentlig født der

1789, men er ikke indført i kirkebogen for Hammel, skønt forældrene har boet der fra 1781 til 1829.

Om urmager Søren Bundgaard oplyser Frijsenborg gods' regnskab, at han beboede et hus paa gaardens mark kaldet Tinghuset, hvortil hørte lidt landbrug, hvorpaa han havde 3 høveder, og af disse svarede han i kvægskat 13 skilling.

Urmager Søren Bundgaard døde i Hammel den 13. juni 1829 af kræft i halsen. - Sophie Ølgaard Saaby døde sammesteds den 6. januar 1835, 80 Aar gammel. Hun beboede Tinghuset.

Søren Bundgaards halvsøster, jomfru Inge Kirstine Bundgaard (døbt i Skjoldborg 1742) og male ren monsieur Gros Christian Grosen viedes i Hammel kirke den 16. maj 1783 efter kongeligt brev. Disse beboede ifølge godsregnskaberne ligesom urmageren et hus paa gaardens

mark, kaldet Malerhuset, og havde landbrug og besætning ligesom urmageren og gav 13 skilling i kvægskat.

At Gros Grosen har malet urkasserne for svogeren er vel ikke utænkeligt. De svarede hver i aarligt landgilde 6 daler og $\frac{1}{5}$ skilling. Maleren faar i aarlig løn fra godset 50 rigsdaler. Urmageren lønnedes ikke af godset. - Gros Grosen begravedes i Hammel 23. juli 1790, 36 aar gammel.

I Hammel kirkebog skriver præsten under 6. februar 1781: "Begravet urmagerens datter, som var 23 aar gammel". Hvis den angivne alder passer, maa det være Mette Marie Bundgaard, som konfirmeredes i Haasum i 1775, 17 aar gammel, Datter af Jens Villadsen Bundgaard, og saa skulle der have staaet: "Urmagerens søster". Hvis da ikke Jens Villadsen paa den tid boede i Hammel, for saa har præsten jo ikke fejlet.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1952, side 310-318)